

משך חכמה

פרשת בראשית פסקא י - יד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת הרב יצחק בירך זסקל

תשפ"א, גליון מס' תה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

הלשון "לאמר" צריך ביאור דלכאורה הוא שפת יתר

[י]

(ב, טז) לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל. לאמר¹, זו גילוי עריות,

(ב, טז) ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל:

הארץ, ומפרש הספרא שבגלל זנות, הארץ מוציאה פירות מקולקלים וכביכול מזנה. ועוד אמרו בספרא, דר' יהודה לומד דבר זה מהפסוק בירמיה הנ"ל, שזנות מביאה קלקול בפירות. וז"ל הספרא קדושים (פרשה ג, ג-ד) "ולא תזנה הארץ, מזנים הם הפירות, יכול על מעשה יחידי תלמוד לומר ומלאה הארץ זימה, ולא על מעשה יחידי. רבי יהודה אומר הרי הוא אומר ותחניפי ארץ בתזונותיך וברעתיך, מהו עונשו של דבר וימנעו רביבים ומלקוש לא היה, ומצח אשה זונה היה לך מאנת הכלם" ע"כ

ועוד ראה לזה ממה שאמרו בירושלמי כלאים (א, א) שזונין הוא מין חיטין, אלא שהארץ מזנה והחיטין נעשים זונים מחמת הזנות, ולמדו זאת מהפסוק בפרשת קדושים הנ"ל. וז"ל הירושלמי "מעשה יהו כלאים עם החטים. אמר רבי יונה מין חטין הם, אלא שהפירות מזונין. כהדא דתני (ויקרא יט, ט) ולא תזנה הארץ מיכן שהפירות מזונין" ע"כ

וגם בבראשית רבה (בראשית פרשה כח סימן ח) אמרו כן, וז"ל "רבי עזריה בשם רבי יהודה בר סימון אמר, הכל קלקלו מעשיהן בדור המבול, הכלב היה הולך אצל הזאב, והתרנגול היה מהלך אצל הטווס, הדא הוא דכתיב כי השחית כל בשר, השחית כל אדם אין כתיב אלא כי השחית כל בשר, רבי לוליאני בר טברין בשם רבי יצחק אמר אף הארץ זינתה, היו זרעין לה חטין והיא מפקא זונין, אילין זונייא רבה, מן דרא דמבולא אינון" ע"כ

ועוד ראה, ממה שמפורש בפרשת וזאת הברכה (דברים לג, יג-טז) שארצו של יוסף היתה הכי מבורכת משאר השבטים, כדכתיב "יג) ויליוסף אָמַר מְבָרְכֶת ה' אֶרְצוֹ מִמֶּגֶד גְּרֵשׁ יִרְחִים: (טו) וּמְרֹאֵשׁ הַרְרֵי קָדִים וּמִמֶּגֶד גְּבְעוֹת עוֹלָם: (טז) וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמִלְאָה וּרְצוֹן שְׁכֵנֵי סָנָה תְּבוּאֹתָהּ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקַדְקֵד נְזִיר אֶחָיו" ע"כ. והוא מפני שלא זן עיניו מהערוה, כמו שאמרו בזבחים (קח, ב) שלא זן עיניו מהערוה, "רבי אבהו אמר, אמר קרא: בן פרת יוסף בן פרת עלי עין, עין שלא רצתה לזון וליהנות מדבר שאינו שלו, תזכה ותאכל כמלא עיניה. רבי יוסי ברבי חנינא אמר: ורצון שוכני סנה, עין שלא רצתה ליהנות מדבר שאינו שלו, תזכה ותאכל בין השנואין" ע"כ ופירש רש"י (שם) שלא רצה להנות מאשת אדוניו. וכן בבראשית רבה (ויחי פרשה צח סימן יח) מצאנו שלא זן עיניו מבנות מצרים, וז"ל "את מוצא בשעה שיצא יוסף למלוך על מצרים היו בנות מלכים מציצות עליו דרך החרכין והיו משליכות עליו שירין וקטלין ונזמים וטבעות כדי שיתלה עיניו ויביט בהן, אעפ"כ לא היה מביט בהן" ע"כ..

¹ [י] תוכן דבריו, לבאר מהו לשון "לאמר", דלכאורה הוא שפת יתר. והנה חז"ל בסנהדרין (נו, ב) דרשו מפסוק זה, ללמוד מנלן שאדם הראשון נצטווה על שבע מצוות בני נח, דראש הפסוק נראה כמיותר, דלעיל מיניה כתיב "(טו) וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיְנַחֵהוּ בְּגֵן עֵדֶן לְעִבְדָּהּ וּלְשָׂמְרָהּ" וסגי לכתוב רק ויאמר וכדו', ואריכות הלשון אומרת דרשני, ולמדו חז"ל מכל מילה שהיא מרמזת על מצות בן נח אחרת, ומהמילה לאמר דרשו על גילוי עריות. וז"ל "לאמר - זו גילוי עריות, וכן הוא אומר (ירמיה ג, א) לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר" ע"כ. וכדרכו בהרבה מקומות בא המשך חכמה לבאר איך מתיישב פשוטו של מקרא בדרשה זו, כי אין לדרוש סתם, שמילה מרמזת על מצוה אם אינה מתיישבת על פשוטו של מקרא, ובא המשך חכמה לבאר איך יתיישב פשוטו של מקרא במילה לאמר שהיא גילוי עריות. ועוד, דלשון לאמר כתוב בתורה בהרבה מאוד מקומות, ומהיכי תיתי לדרוש על עריות.

ומבאר, דגילוי עריות גורם קלקול בפירות הארץ, כדמוכח מכמה מקומות להלן, וזהו פשוטו של מקרא, דה' אמר לאדם שיאכל מכל עץ הגן, אבל יזהר מגילוי עריות, דאז לא יוכל לאכול מפירות הגן, כי הארץ לא תוציא פירות הראויים מחמת גילוי עריות, וזה פשוטו של מקרא, זה תוכן דבריו. והראיות שגילוי עריות מביא קלקול הפירות, הוא מהפסוק שמביא הש"ס בירמיה. דהנביא לעיל מיניה (פרק ב) מוכיח את ישראל שעזבו את ה', ואמר (סוף פרק ב) "(לו) מַה תְּזַלִּי מֵאֵד לְשָׁנוֹת אֶת דְּרָבְךָ גַּם מִמְצָרִים תְּבוֹשִׁי פְּאֶשֶׁר בְּשֵׁת מְאֹשׁוֹר: (לז) גַּם מֵאֵת זֶה תִּצְאִי וַיִּדְרֶךְ עַל רֹאשׁוֹ כִּי מָאֵס ה' בְּמִבְטָחֶיךָ וְלֹא תִצְלַיְחִי לָהֶם:" ע"כ ועל זה אומר הנביא בפרק ג, א-ג) "לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלא תנוף תתנף הארץ שהיא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה': שאי עיניך על שפים וראי איפה לא שפכת על דרכים ישבת להם בערבי במדבר ותחניפי ארץ בזנותיך וברצתך: וימנעו רביבים ומלקוש לוא היה ומצח אשה זונה הנה לך מאנת הפלם" ע"כ. הנה מבואר בירמיה, שעל ידי גילוי עריות שהיה לך מצח אשה זונה ימנע רביבים ומלקוש והארץ לא תוציא פירות, ולזה נתכונן חז"ל כשהביאו הפסוק בירמיהו, אלא שקצרו כדרכם בקודש להסתיר הדברים.

ועוד ראה מביא המשך חכמה מהספרא, דעל הפסוק בפרשת קדושים (ויקרא, יט, ט) "אל תחלל את בתך להזנותה ולא תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה", אמרו בספרא ליישב מהו לשון "ולא תזנה הארץ", מה היא זנות

משך חכמה

פרשת בראשית פסקא י - יד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

וכן הוא בסדר עולם (פרק ה) יעוין שם³. ומיוסף, מבורכת ארצו מכל השבטים (דברים לג, יג-טז), שלא זן עיניו מהערוה (זבחים קיח, ב. בראשית רבה ויחי, פרשה צח סימן יח)⁴.

[יא]

(ב, טז) וַיֵּצֵא ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לְאֹמֵר מִכֹּל עֵץ הֲגֵן אֲכַל תֹּאכַל: (ג, ב) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל הַנָּחַשׁ מִפְּרִי עֵץ הֲגֵן נֹאכַל: (ג, ג) וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הֲגֵן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בוֹ פֶּן תָּמוּתוּ:

מדוע על האכילה כתוב לשון ציוי. איזה מצוה היא. ומדוע לא הזכירה חוה "אמר

אלוקים", על האכילה

(ב, טז) מכל עץ הגן אכול תאכל. פירוש⁵ הוא מצוה להחיות נפשו

על האדם לאכול, והרי לא ציווהו אלא שלא יאכל מעץ הדעת, אבל לא ציוה שיאכל מהעצים שבגן, והם רק באכילת רשות, דלמה יצוהו לאכול, איזה מצוה היא. ב. יש לשים לב לשינוי הלשון בדברי חוה לנחש להלן (ג, ב-ג) "וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל הַנָּחַשׁ מִפְּרִי עֵץ הֲגֵן נֹאכַל: וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הֲגֵן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בוֹ פֶּן תָּמוּתוּ". הנה על הציוי לאכול מעץ הדעת לא אמרה "אמר אלוקים", רק על מה שאמרה מה שאמר אלוקים לא לאכול מעץ הדעת, בזה בלבד אמרה "אמר אלוקים", והוא פלא.

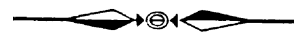
ומבאר המשך חכמה, דבאמת ציוה ה' לאדם לאכול, ואינה אכילת רשות, אלא ציוהו ממש לאכול מעץ הגן. וגדר מצוה זו היא, שמצוה על האדם להנות ממה שרואות עיניו בעולם הזה, כמו שאמרו בירושלמי (קידושין פרק ד הלכה יב) "רבי זוקיה ר' כהן בשם רב עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראת עינו ולא אכל" [עייני במסילת ישרים פרק יג, לבאר איך יתיישב לפי זה מה שאמרו (יבמות כ, א) קדש עצמך במותר לך] ועל פי זה יש ליישב שינוי הלשון במה שאמרה חוה לנחש, דעל מה שמותר לאכול, לא אמרה לו שהוא מצוה לאכול מאלוקים, אבל רק מה אמרה לנחש האיסור שיש באכילה מעץ הדעת, אמרה אלוקים, כי אמרה שציוה ה' שלא תאכל.

אלא שצריך ביאור, מאי נפקא מינא בזה שהאשה אמרה לנחש שיש מצוה על האכילה, או שלא אמרה שיש מצוה על האכילה, ומדוע דקדקה תורה בזה לומר לנו שאמרה שיש מצוה רק על האיסור ולא על האכילה. ומבאר המשך חכמה, דבאה התורה לומר, דהאשה לא התכונה באכילה לשם מצוה, ואם היתה האשה מקיימת המצוה של אכילת הפירות, היתה זכות מצוה זו עומדת לה שלא תכשל באכילת דבר איסור, שכוח המצוה היה עומד לה,

שנאמר (ירמיהו ג, א) הן ישלח [סנהדרין נו, ב]. פירוש, דסיפא דקרא ואת זנית כו', ותחניפי ארץ בזנותיך כו' וימנעו רביבים ומלקוש כו' אשה זונה כו'. ואמר בספרא פרשת קדושים (פרשה ג, ג-ד), ולא תזנה הארץ (ויקרא יט, כט) מזנים הן הפירות, ר' יהודה אומר, הרי הוא אומר ותחניפי ארץ. הרי ענשו של דבר שהפירות מזנין ועצירת גשמים ואין ראויים הפירות לאכול. לכן צוה עליו לאמר, מכל עץ הגן אכל תאכל, שיראה שלא יזנה בעריות, כמו שפירש להלן (פסוק כד), על כן יעזוב האדם² כו' ודבק באשתו ולא באשת חברו (סנהדרין נח, ב), שאז תזנה הארץ, והפירות לא יהיו ראויים לאכול, ולכן ציוה עליו שיראה שיאכל מכל עץ הגן, ולא כמו שהיה בדור המבול שמחטים נעשו זונין, יעוין ירושלמי כלאים (א, א), ובמדרש רבה פרשה כח, ח ודו"ק.

² כך דרכו של המשך חכמה לשנות בהעתיקה של פסוקים, גם כאן שינה וכתב יעזוב האדם אף על פי שכתוב איש, כיון שקאי גם על אדם הראשון. [וצריך טעם מדוע לא למדו חז"ל מפסוק זה דאדם נצטווה על גילוי עריות] ³ חיפשתי בכל סדר עולם ראה לדברי המשך חכמה שזנות מביאה קלקול פירות ולא מצאתי. אבל כונתו רק לציין שדברי הגמרא בסנהדרין, דדרשינן מלאמור זו גילוי עריות, הוא גם בסדר עולם, ממש כדברי הגמרא. אלא שלא זכיתי להבין, מה נתכוון שכתב "ועיין שם", דדברי הסדר עולם ממש כדברי הגמרא, וצ"ע.

⁴ תמצית דבריו: דרשו חז"ל בסנהדרין, שכתוב "לאמור" ללמד שאדם נצטווה על העריות, כדכתיב בירמיה "לֹאמֹר הֲנִי יִשְׁלַח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִלְכָה מֵאִתּוֹ וְהִיָּתָה לְאִישׁ אַחֵר הַיָּשׁוּב אֵלֶיהָ עוֹד הֲלוֹא חֲנוּף תַּחֲנוּף הָאָרֶץ הִיא וְאֵת זָנִית רַעִים רַבִּים וְשׁוֹב אֵלַי נָאִם ה'". והדרש נכנס בפשוטו של מקרא, דכיון שזנות מביאה לקלקול הפירות, לכן ציוהו שיאכל מכל עץ הגן, ולא יעבור על גילוי עריות ויתקלקלו פירות הגן ולא יוכל לאכול.

⁵ [יא] דברי המשך חכמה נראים ברורים בהשקפה ראשונה, אבל המעיין יבחין שהמשך חכמה אומר הרבה דברים חדשים, שצריך טעם והסבר מדוע הוכרח לזה, ואין המשך חכמה אומר סתם חידושים, אם לא מתיישב על פי זה דברי חז"ל, שזה מטרת חיבורו, וזה הראיה לדבריו. וזה תוכן דבריו, ליישב כמה דקדוקים בלשון הכתובים: א. מדוע כתוב "וַיֵּצֵא ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לְאֹמֵר מִכֹּל עֵץ הֲגֵן אֲכַל תֹּאכַל", דפשוט הלשון משמע שה' ציוה

משך חכמה

פרשת בראשית פסקא י - יד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[יב]

(ב, יח) וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים לֹא טוֹב הָיְתָה הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה לוֹ עֶזֶר
כְּנֶגְדּוֹ:

מהו לשון "כנגדו"

(ב, יח) אעשה לו עזר כנגדו. פירושו, על פי מה דאיתא בכורות
ח, א שלושה כו' פנים כנגד פנים, הואיל ודברה בהן שכינה, אדם

⁷ [יב] תוכן דבריו, ליישב מהו לשון "כנגדו", היה לכתוב רק העשה לו עזר.
[וכבר עמדו חז"ל ביבמות (סג, א) על זה, ואמרו וז"ל "אמר רבי אלעזר,
מאי דכתיב: אעשה לו עזר כנגדו, זכה - עוזרתו, לא זכה - כנגדו. ואיכא
דאמרי, ר' אלעזר רמי: כתיב כנגדו וקרינן כניגדו. זכה - כנגדו, לא זכה -
מנגדתו" ע"כ. מכל מקום, בודאי אינן זה פשוטו של מקרא, וכדרכו של
המשך חכמה, כל דרשה אינה סותרת את פשט המקרא, אלא היא תוספת על
פשוטו של מקרא, וצריך ביאור מהו פשוטו של מקרא.

ומבאר, דכונת הפסוק, שה' אמר שיעשה לאדם עזר, עם מעלה גדולה
נוספת, שהעזר תהיה כנגדו, כלומר שתשמישו יהיה עמה פנים כנגד פנים
כנגדו. והיא מעלה גדולה יותר משאר בעלי חיים, שכל בעלי החיים אינם
משמשים פנים לפנים, דו"ל הגמרא בבכורות (ח, א) "א"ר יוחנן: כו' הכל
משמשי פנים כנגד עורף, חוץ משלשה שמשמשי פנים כנגד פנים, ואלו
הן: דג ואדם ונחש. ומאי שנא הני תלתא, כי אתא רב דימי, אמרי במערבא:
הואיל ודיברה עמהם שכינה" ע"כ. וזהו פשוטו של מקרא, דלשון כנגדו
הוא גם בתשמיש, כמו שאמר ר' יוחנן "פנים נגד פנים".

והטעם שרק שלושה אלו הם פנים כנגד פנים, כיון שדברה עמהם שכינה,
אדם חוה והנחש הוא מפורש בפרשה, ודג הוא ביונא הנביא (יונה פרק ב
פסוק יא) "וַיֹּאמֶר ה' לְדָג וַיִּקָּא אֶת יוֹנָה אֶל הַיַּבֵּשָׁה" (רש"י בכורות שם).

ועל פי דרכו מיישב עוד ענין נפלא, דהנה אמרו בבראשית רבה (יח, ו) שכיון
שראה הנחש את האדם וחווה מתעסקים בדרך ארץ נתאוה לה, ורצה להרוג
את האדם ולישא את האשה. ודברי חז"ל צריכים ביאור, מדוע נתאוה להם,
והרי יכול להזקק עם בני מינו, אלא שלפני שדברה עמו שכינה היה זיווג
פנים לאחור, וראה את האדם וחווה מזדוגין פנים לפנים, לפיכך נתאוה לה.
[וזה הטעם שהביא המשך חכמה את הטעם שאמרו חז"ל, שדיברה עמהם
שכינה, דמובן לפי זה מדוע נתאוה הנחש, כי לפני שדברה עמו שכינה היה
תשמישו פנים לאחור].

ודברי המשך חכמה, שפירוש כנגדו עולה על תשמיש פנים לפנים, איתא

ולהנות מפרי הגן, וכמו דאמר סוף ירושלמי דקידושין (ד, יב)
עתידי אדם ליתן דין וחשבון כו' ולא אכיל. ואם אמר האדם לאשתו
כי השם יתברך צוה לאכול מן הגן, אף שלא כוונה למצוה, מכל
מקום היה קיומה מגין שלא לאכול מעץ הדעת, אבל כיון שלא
אמר לה במצות השם יתברך לאכול, ולא קיימה המצוה, וכדברי
הרא"ה (ר"ן ראש השנה ז, ב מדפי הרי"ף. אורח חיים תעה, ד)
באוכל מצה וסבר שהוא חול, לא יצא. וכמו שלא זכרה חוה הציווי
רק בלא תעשה, לכן לא הגין עליה, ועברה הלא תעשה, ודו"ק⁶.

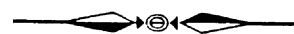
לפיכך כתבה תורה שלא אמרה לנחש שיש מצוה באכילה, כי לא כיונה לשם
מצוה, לפיכך לא עמדה לה זכות מצוה זו.

אלא שעל זה יש להקשות, הא מבואר בפסחים (קיד, ב) שהאוכל מצה בלא
כונה יוצא ידי חובתו, וכן פסק המחבר (אורח חיים תעה, ד), אם כן מה בכך
שלא התכונה לשם מצוה, בכל אופן קיימה המצוה באכילת דבר מצוה ללא
כונה, כאכילת מצה ללא כונה, ומדוע לא עמדה לה זכות מצוה זו.

ומבאר המשך חכמה, דהנה ה' לא ציוה על חוה על אכילת פירות הגן, אלא
הכל היה רק לאדם, שאז עוד לא נבראה חוה, כמפורש בכתובים, לפי זה על
כורחך צריך לומר שאדם לא אמר לאשתו שה' ציוה על האכילה, [מאיזה
טעם שלא יהיה ולא נגלה לנו], אלא רק אמר לה האיסור לאכול מעץ הדעת,
וחוה באמת לא ידעה שיש כלל מצוה באיכת פירות הגן, ולכן לא היה לה
מצוה כשאלה פירות הגן, שבאופן שאדם אינו יודע שיש מצוה בדבר, גרע
ממצוה שלא בכונה, ולא יצא ידי חובתו. דדוקא אם ידע שיש מצוה באכילת
מצוה והוא לא נתכון לשם מצוה, בזה אמרינן שמצוה ללא כונה מצוה היא,
ולא באופן שלא יודע שיש מצוה, דאז הוא כמתעסק, וסברא זו כתבה הר"ן
בראש השנה בפירושו לרי"ף (ז, ב מדפי הרי"ף) בשם הרא"ה. וכן פסק
המחבר כדבריו (שם)

ועכשיו יתיישב הכל ככפתור ופרח, דכיון שאדם לא אמר לחוה שיש מצוה
באכילה, לכן לא אמרה לנחש, ולכן לא היה לה שכר מצוה על האכילה, וזה
הביאה לחטוא באכילת עץ הדעת, כי לא עמדה לה זכות האכילה.

⁶ **תמצית דבריו:** ה' ציוה את האדם על האכילה, כי חייב אדם
להנות ממה שרואות עיניו. אבל אדם לא מסר לחוה מצוה זו, ולכן
לא הזכירה שם ה' באמירת האכילה לנחש רק באיסור אכילה,
ובאה התורה ללמדנו, שאם היה לה מצות אכילה, זכות המצוה
היתה עומדת לא שלא להכשל בחטא עץ הדעת.

משך חכמה

פרשת בראשית פסקא י - יד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת הרב יצחק בירך זסקל

תשפ"א, גליון מס' תה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(ב, כד) על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד:

מה הפירוש יעזוב את אביו ואמו לפי תרגום אונקלוס

(ב, כד) תרגום: על כן יעזוב בית משכבי אבוי ואמיה. דמכל

דג נחש. ולכן נתאוה להן הנחש [כמו שכתוב במדרש (בראשית רבה יח, ו)]. וזה כנגדו, פנים כנגד פנים. ומצאתי כעין זה בזוהר הקדוש פרשת תזריע (מד, ב)⁸.

[יג]

בשרם אחד" עכ"ל, ולפירושו, רוח הקודש אומרת, שכיון שיש לאדם אשה, יעזוב העריות, והם משכב קרובי אביו ואמו, וידבק באשתו. ואין זה לשון תרגום אונקלוס.

אבל הרמב"ן פירש, וז"ל "והנכון בעיני, כי הבהמה והחיה אין להם דבקות בנקבותיהן, אבל יבא הזכר על איזה נקבה שימצא, וילכו להם, ומפני זה אמר הכתוב, בעבור שנקבת האדם עצם מעצמיו ובשר מבשרו, ודבק בה, והיתה בחיקו כבשרו, ויחפוץ בה להיותה תמיד עמו. וכאשר היה זה באדם, הושם טבעו בתולדותיו, להיות הזכרים מהם דבקים בנשותיהם, עוזבים את אביהם ואת אמם, ורואים את נשותיהן כאלו הן עמם לבשר אחד. וכן כי אחינו בשרנו הוא (להלן לו כז), אל כל שאר בשרו (ויקרא יח ו). הקרובים במשפחה יקראו "שאר בשר". והנה יעזוב שאר אביו ואמו וקרובתם, ויראה שאשתו קרובה לו מהם" עכ"ל

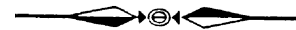
והוא קרוב לתרגום אונקלוס. אלא שהרמב"ן פירש שעוזבים "את אביהם ואמם" ושוכבים נשותיהם, אבל אונקלוס תרגם שעוזבים משכב אביו ואמו, שהרי על דרך הטוב שישכב עם אשתו, אומר הכתוב שיעזוב משכב אביו ואמו. אלא שקשה, הרי הבן עם אמו ואב עם בתו ערוה היא, וגם לפני הנישואין אסורים, ואפילו בבני נח.

לזה מבאר המשך חכמה על פי מה דתנן בקידושין (פ, ב) "מתייחד אדם עם אמו ועם בתו; וישן עמהם בקירוב בשר, ואם הגדילו - זו ישנה בכסותה וזה ישן בכסותו" ע"כ. הנה מכל העריות מותר לשכב הבן עם אמו והאב עם בתו, אפילו כשהגדילו, כשכל אחד בכסותו, ולפני שהגדילו אפילו בקירוב בשר, וזה פירוש הכתוב לפי אונקלוס, שיעזוב הבן משכב אמו, והבת משכב אביה, וישכב יחד עם אשתו, וזה על דרך הרמב"ן, שיעזוב שכיבה עם אביו ואמו, וישכב עם אשתו, אלא שהרמב"ן פירש יעזוב אביו ואמו שלא על ענין שכיבה, ואונקלוס מפרש יעזוב משכב אביו ומשכב אמו על אותו משקל שישכב עם אשתו.

[ודע שפירוש המשך חכמה הוא פירוש מחודש בכונת התרגום, כי בספר נפש הגר על תרגום אונקלוס, ובעוד ספרים, פירשו כונת התרגום שיעזוב משכב אחותו, הבאה ממשכב אבי ואמו. והמשך חכמה מפרש כפשוטו]

כעין זה בזוהר הקדוש. ודקדק המשך חכמה לומר שכעין זה איתא בזוהר, כיון שלא אמר בזוהר הקדוש ענין תשמיש פנים לפנים, אלא שהאשה תהיה כנגדו פנים לפנים. דז"ל הזוהר תזריע (דף מד עמוד ב): "פתח ר' אחא ואמר (בראשית ב) ויאמר ה' אלהים לא טוב היות האדם לבדו וגו', אמאי פתח קרא הכי, אלא הא אתמר, דעל דא לא כתיב כי טוב בשני, בגין דזמין אדם לאתפרשא, וכתיב לא טוב היות האדם לבדו, וכי לבדו הוה, והא כתיב (שם ה) זכר ונקבה בראם, ותנינן אדם דו פרצופין אתברי, ואת אמרת לא טוב היות האדם לבדו, אלא דלא אשתדל בנוקביה, ולא הות ליה סמך לקבליה, בגין דהות בסטרוי, והוה כחדא מאחורא, וכדין הוה האדם לבדו. אעשה לו עזר כנגדו, מהו כנגדו, לקבל אנפוי, לאתדבקא דא ברא, אנפין באנפין. מה עבד קודשא בריך הוא, נסר ליה, ונטיל נוקבא מניה, הדא הוא דכתיב (שם ב) ויקח אחת מצלעותיו, מהו אחת, דא נוקבא דיליה, כמה דאת אמר (שיר ו) אחת היא יונתי תמתי, ויביאה אל האדם אתקין לה ככלה, ואייתי לה למהוי לקביל אנפוי, נהירין אנפין באנפין, ובעוד דהוה מתדבקא נוקבא בסטרוי, הוה האדם לבדו" ע"כ.

⁸ **תמצית דבריו: "כנגדו" פירושו שיהיה תשמישו פנים לפנים, דלא כשאר בעלי החיים, ולכן נתאוה הנחש לחוה, שראה שמשמשים פנים לפנים.**

⁹ [יג] המשך חכמה קיצר מאוד. והנני מבאר דבריו על פי ביאור הרמב"ן בפסוק. וזה תוכן דבריו, לבאר פירוש התורגום אונקלוס. דז"ל "על כן ישבוק גבר בית משכבי אבוי ואמיה, וידבוק באתתיה ויהוין לבסרא חד" ע"כ. פירוש הפסוק לפי התרגום: "על כן יעזוב איש בית משכב אביו ואמו, וידבוק באשתו, ויהיו לבשר אחד". והוא פלא, דמשמע שלאחר הנישואין יעזוב משכב אביו ואמו, אבל קודם לכן היה שוכב הבן עם אמו, והבת עם אביה, והרי גם בני נח נאסר עליהם עריות.

והנה רש"י פירש "כד) על כן יעזב איש - רוח הקודש אומרת כן, לאסור על בני נח את העריות: לבשר אחד - הולד נוצר על ידי שניהם, ושם נעשה

משך חכמה

פרשת בראשית פסקא י - יד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ג, ד-ה) לא מות תמותון, כי יודע אלקים כי ביום אכלכם ממנו וכו'. הענין מבואר¹¹, כי הנחש בא במושכל לאמור להם, כי אין כוונת הבורא לבלי אכול ממנו, רק רצונו שתאכלו ממנו, ואז תבואו להתקרבות לאלקות בענין נפלא להתגבר על הרע ולבטלו. ואך רצון השם הוא, כי מאהבת המושכל והחשק להתקרבות לאלקות לדעת טוב האמיתי, תעשו זאת במסירת נפש וחפץ אבדת החיים הזמני והנצחי, רק כדי לעשות להתקרב לאלקות, ואז תצליחו ותשכילו, ולכן צוה לכם שאם תאכלו תמותו, ואף על פי כן, כל מה שיאמר בעל הבית עשה, חוץ מצא (פסחים פו, ב) ממחיצתו [כמו שפירשו המחברים¹²] (שו"ת מהרי"ט, חלק ב, אורח סימן ח.

פשוטו של מקרא "לא מות תמותון" דהכונה שלא תמותו. אלא יש לעשות פסיק בין המילה "לא" - למילים "מות תמותון", וכך הוא פירוש הכתוב, לא - פירוש, לא כפי מה שאתם חושבים שרצונו האמיתי של ה' שלא תאכלו ולא תמותו, אלא רצונו האמיתי שכן תאכלו, ותמסרו נפשכם אל ה' להתקרב אליו, לא - כפי שאתם חושבים לעשות, שלא לאכול, אלא "מות תמותון", תמסרו נפשכם למות, כדי להתקרב לה', זה תוכן דבריו בקצרה. ולהלן יבואר עוד כמה וכמה נקודות חשובות בדבריו.

[ופירוש המשך חכמה הוא חדש, ולא דרכו בו המפרשים. והנה יש להביא ראיה גדולה לפירוש המשך חכמה, מהניקוד של הפסוק וטעמיו, כי לאחר המילה "לא", יש מקף, ואם היה הפירוש כפשוטו, היה צריך להיות הכל נקרא בבת אחת, וטעמי המקרא מפסקים את הפסוק. וזה טעמיו "וַיֹּאמֶר הַנְּחֹשׁ אֶל-הָאִשָּׁה לֹא-מוֹת תָּמֹתֶיךָ: " הנה יש פסיק וטעם מפסיק בין המילה לא למילה מות]

¹² תוכן דבריהם, דהנה אמרו חז"ל בפסחים (פו, ב) "כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא", ולכאורה הוא תמוה, מדוע לא ישמע בקולו של בעל הבית שאומר לו צא, להפך, דוקא בזה הוא בודאי חייב לשמוע בקולו, שאינו יכול לעמוד ברשות חבירו ללא רשותו, והוא גזל.

וכתב בראשית חכמה בשער הקדושה בפרק י"ז (אות כא), וזה לשונו שם: הכלל, שאין לך דבר שלא יתוקן בתשובה, ומה שפירשו בזהר (ח"א דף ס"ב ע"א; רי"ט ע"ב) שאינו תלוי בתשובה, הוא שתשובתו קשה, ואף זה מכלל קושי התשובה, שמראים לו שאינה תלוי בתשובה, ואין לך דברים שעומד בפני התשובה (ירושלמי פאה פ"א ה"א), ואף אם שמעת 'שוב בני שובבים חוץ מפלוני' כענין אלישע - אחר, אל תחוש, שהרי אלישע - אחר סוף סוף נתקבל (חגיגה טו א), אפילו לא שב. כל שכן אם היה שב, שהיה מועיל לו יותר ויותר, אלא שסגרו דלתי התשובה בפניו, והיה צריך להפציר

עריית, אדם שוכב עם אמו, ואב עם בתו, בסוף קידושין (פ, ב)¹⁰.

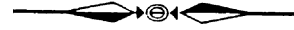

[יד]

ג, ד-ה) וַיֹּאמֶר הַנְּחֹשׁ אֶל הָאִשָּׁה לֹא מוֹת תָּמֹתֶיךָ: כִּי יָדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקַחוּ עֵינֵיכֶם וְהָיִיתֶם כְּאֱלֹהִים יָדְעֵי טוֹב וְרָע:

איך הערים הנחש לומר ליציר כפיו של הקב"ה, ששמע מה' שלא לאכול - שיאכל מהעץ

¹⁰ תמצית דבריו: דמכל העריות מותר הבן לשכב עם אמו והאב עם בתו, כשכל אחד בכסותו. או לפני שהגדילו אפילו בקירוב בשר. וזה פירוש הכתוב, דיעזוב משכב אביו ומשכב אמו, וישכב רק עם אשתו.

¹¹ [יד] תוכן דבריו להאיר עינינו בדבר נפלא מאוד, ונשגב מבניתינו, איך יתכן שיציר כפיו של הקב"ה, ששמע מה' שלא לאכול מעץ הדעת, והזהירו שימות אם יאכל, ישמע בקול הנחש ויאכל מפרי העץ, וכך חוה שמעה מאדם ציוי זה איך שמעה בקול הנחש.

ומבאר המשך חכמה, דהנחש בא בהערמה נפלאה עליהם. דהנה ידוע מה שפירשו המחברים [עיין הערה הבאה אריכות דברי המחברים בזה] על מאמר חז"ל (פסחים פו, ב) כל מה שאומר לך בעל הבית עשה חוץ מצא, דהכונה להקב"ה, שאם יאמר לאדם שנעל בפני התשובה ויצא ממנו, לא ישמע לה' וימסור נפשו לה' באהבתו את ה'. וזה אמר הנחש להם, דעו לכם, שאמת הוא בודאי מה שאמר ה' שאם תאכלו מעץ הדעת תמותו, אבל אל תעשו כפי שחשבתם, שלא לאכול, מפני שאין רצון ה' שתאכלו ולכן אמר שתמותו, אלא ה' מנסה אתכם, לראות האם אתם באמת אוהבים אותו, ורוצים קרבתו, כי על ידי אכילת עץ הדעת, יהיה לכם התקרבות גדולה מאוד לה', ותתגברו על הרע ותבטלו אותו, ואם אתם אוהבים את ה' באמת, ראוי שתמסרו נפשכם לה' מאוד, וכדי להתקרב אליו תמסרו עצמכם למות הן בעולם הזה והן בעולם הבא, העיקר להתקרב אליו, ובאמת זה רצונו האמיתי של ה', שתמסרו עצמכם אליו במסירות נפלאה, ותוותרו על כל חייכם בעולם הזה והעולם הבא, כדי להתקרב אליו יתברך.

ועל פי זה מחדש המשך חכמה פירוש חדש בקריאת הפסוק, דלא כפי

משך חכמה

פרשת בראשית פסקא י - יד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת הרב יצחק בירך זסקל

תשפ"א, גליון מס' תה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

תורה¹⁴], כדי להשיג התקרבות לאלקות האמיתית. וזה, כי יודע אלקים כי ביום אכלכם ממנו כו', שהוא חפץ האמיתי מהשם יתברך [ואפשר¹⁵, יודע, לשון אוהב, כמו כי ידעתי את אברהם (בראשית יח, יט)]. ולבסוף¹⁶, כאשר אכל, התחבא ונתרחק מאלקים. וזה שאמר הבורא אליו, (פסוק יא) אשר צויתך לבלתי אכל ממנו, שזה הוא חפצי האמיתי, ושלימות רצוני, לא כאשר הערימך הנחש. ודו"ק¹⁷.

במי שמרפה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתיה, אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה, אמרו חכמים דרך רמז זאת התורה אדם כי ימות באהל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי החכמים' עכ"ל, אלא כונת חז"ל גם שימות עצמו לגמרי, ויהיה מוכן למסור הן העולם הזה והן העולם הבא בשביל כבוד התורה והתקרבות לה'.

¹⁵ על פי דרכו מפרש עוד, דמה שאמר הנחש "כי ידע אלהים כי פיוס אקלקם מִמְנוּ וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהִיָּתֶם פְּאֵלֵהִים יְדַעֵי טוֹב וְרָע", הכונה מלשון אהבה שה' אוהב שתאכלו ממנו ותפקחו עיניכם.

¹⁶ על פי דרכו מיישב עוד ענין נפלא. דהנה מה שאמר ה' לאדם אריכות לשון אומר דרשני, דכתיב "ויאמר מי הגיד לך כי עירם אָתָּה הַמֵּן הַעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבִלְתִּי אֲכָל מִמֶּנּוּ אֲכָלְתָּ" ע"כ. והנה די לכתוב המן העץ כו', ומה זה שחזור ואומר לאדם מה שצוהו, והרי ידע האדם שה' צוהו. אבל לאור הביאור הנ"ל הוא מתיישב היטב, דהערמת הנחש היתה שחפץ ה' האמיתי הוא לאכול מהעץ ולמסור עצמם להתקרבותו יתברך, ועל זה אמר לו ה' שלא זו היתה כונתו, וחפץ ה' באמת היה שלא יאכלו, וטעה בזה, לכן חזר על הציוי, כאומר לו, שזה היה חפץ שלי האמיתי, ושלימות רצוני הפנימי באמת, שלא תאכלו.

¹⁷ תמצית דבריו: הנחש הערים עליהם ואמר להם, שאמת הוא בודאי מה שאמר ה' שאם תאכלו מעץ הדעת תמותו, אבל אל תעשו כפי שחשבתם, שלא לאכול, אלא ה' מנסה אתכם, לראות האם אתם באמת אוהבים אותו, ורוצים קרבתו, כי על ידי אכילת עץ הדעת, יהיה לכם התקרבות גדולה מאוד לה', ותתגברו על הרע ותבטלו אותו, וזה רצונו האמיתי של ה', שתמסרו עצמכם אליו במסירות נפלאה, ותוותרו על כל חייכם בעולם הזה והעולם הבא, כדי להתקרב אליו יתברך. וזה הפירוש: לא – פירוש, לא תמנעו מהאכילה מפני שתמותו, אלא "מות תמותו" ראוי למות עצמו ולאבד העולם הזה והעולם בשביל התקרבות לה'.

ראשית חכמה שער הקדושה, יז, כא. של"ה שער האותיות, ק. ועוד), ואין אנו משגיחים בבת קול¹³ (בבא מציעא נט, ב ועוד), ומוסרין עצמם באבידת שני העולמים רק בשביל הנחיל כבוד אלקים והתקרבותו, וזה על דרך עבירה לשמה (נזיר כג, ב). והוא באמת חפץ השם האמיתי. וזה שאמר לא מות תמותו, פירוש, לא כאשר אתם דוברים, רק מות תמותו, פירוש שתמותו עצמיכם [כמאמרם ז"ל (שבת פג, ב. ועוד) כל הממית עצמו על דברי

עד שיפתח הפתח. וזהו מה שאמרו ז"ל (פסחים פו ב), כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא. בעל הבית היינו הקדוש ברוך הוא, כל מה שיאמר לך עשה מהמצות עשה, חוץ מצא, שאם יאמר לך, צא מביתי ואל תכנס בתשובה כענין אלישע - אחר, אל תשמע לו, אלא תכנס בתשובה, כי זה חשקו של בעל הבית, אלא שמטעה אותך, עד כאן (ומביאו של"ה שער האותיות אות הקר"ף - קדושת הזווג, ובמסכת ראש השנה פרק דרך חיים, והחיד"א פני דוד פרשת כי תצא ג, ועוד).

וכן כתב בשו"ת מהרי"ט (חלק ב - אורח חיים סימן ח) וז"ל "ואני שמעתי משמא דגמרא [לא זכיתי לדעת, מה כונתו משמא דגמרא. ונראה שכונתו לדברי קבלה, דהיינו דברי הראשית חכמה הנ"ל, שקדם למהרי"ט בחמישים שנה בערך], דבאה טעה אחר, שלא היה לו להשגיח בבת קול ששמע שובו בנים שובבים חוץ מאחר, דקי"ל כל מה שאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא, כדאמרינן בסוף פרק מי שהיה טמא (פסחים פו, ב), והיה לו לשים פניו כחלמיש לשוב בתשובה, שאם היה שב בתשובה שלמה היו מקבלים אותו" עכ"ל.

¹³ כאן מאיר המשך חכמה עינינו בטעם הדבר שאין משגיחין בבת קול לענין פסקי הלכה, שכיון שנתנה תורה ולא בשמים היא, אפילו כשמעו חכמים בת קול איך הלכה אמרו שאין משגיחין בה. אלא שלכאורה הוא תמוה, כיון שהבת קול נוגדת את מסירת התורה, איך הקב"ה אמר לעשות אחרת מהתורה, אלא שנסיון הוא מה' לראות האם אנו מוסרים נפשנו בשביל ה'. וכן מה שאמרו (נזיר כג, ב, ועוד) שגדולה עבירה לשמה, שהוא מראה שמוסר אפילו חיי העולם הבא בשביל כבוד ה'. שזהו באמת חפץ ה' האמיתי, שאדם לא יבקש שום דבר מלבד התקרבות אליו, לא חיי העולם הזה, ואף לא חיי העולם הבא.

¹⁴ וכן מאיר עינינו במה שאמר ריש לקיש (שבת פג, ב) "אמר ריש לקיש: אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר (במדבר יט, יד) זאת התורה אדם כי ימות באהל", דאין פירושו רק כפשוטו, כמו שפירש הרמב"ם (תלמוד תורה פרק ג הלכה יב) וז"ל: 'אין דברי תורה מתקיימין